

ב-10 וזה שלא כדין, כי בתורה כתוב "על פי שני עדים יקום דבר". ומשמע שחצי אחד מהממון שמעידים עליו שני העדים, יקום על פי עד זה, וחצי הממון האחר, יקום על פי העד השני.

ואילו כאן, יוצא "שלשת רבעי ממון" על פי עד אחד, כי העד שהעיד על חתימת ידו, קיים בכך את מחצית הקיום, ובנוסף לכך הוא השתתף בקיום חתימת ידו של השני, ונטל חצי חלק בקיומה של החתימה השניה. ונמצא שהוא קיים שלשת רבעי קיום, והאחר קיים רק רבע מהקיום. ונמצא שלשת רבעי הממון יוצאים על ידי עד אחד, ורבע על ידי העד השני.

ולכן, רבא פסל גם במקרה ששליח הגט העיד על חתימה אחת, ועל השניה הוא הצטרף עם אחר לקיימה. שגם כאן דומה

ששלשת רבעי קיום נעשה על פי אחד — השליח, ורבע על ידי העד, ולכך גם פה פסול, גזירה משום קיום שטרות.⁽³⁾

מתקיף לה רב אשי: מי איכא מידי, האם יתכן כדבר הזה, דאילו מסיק ליה איחו לכוליה דיבורא, כשר, שאם היה מעיד "בפני נחתם" על הכל היה כשר. ואילו השתא, דאיכא חד בהדיה, שעל חתימת העד השני הצטרף עמו עד נוסף אחר, וכי זה יגרע, ויהא פסול?

אלא, אמר רב אשי, החידוש בדין המשנה "בפני נחתם חציו", פסול — שאפילו אומר השליח על חתימה אחת "בפני נחתם", ועל החתימה השניה הוא אומר: אני הוא עד שני, וזו חתימת ידי, בכל זאת הוא פסול.

מאי טעמא? — או כולו בקיום הגט על ידי

3. הקשה תוספות הרא"ש, למה לו לומר מצד איחולפי בשאר שטרות? והרי בגט עצמו קיים החסרון הזה, שעדות של עד אחד מהווה שלשת רבעי מהגט, והעדות של העד השני היא רק רבע מהגט.

ומתרץ תוספות הרא"ש, כיון שאם היה אומר רק "בפני נחתם" היתה מועילה עדותו אפילו היה לבדו, הרי גם עתה שאמר בפני נחתם חציו, ומצטרף אליו עד אחר על חתימת השני, אין כאן חסרון שעל ידו נעשה שלשת רבעי הגט.

וביאר הגר"ש [שיעורי רבי שמואל טז ה] את דבריו, שאמירת "בפני נחתם חציו" אינה נחשבת בגדר עדות, אלא מקבלים את דבריו מכח תקנת חכמים, שהצריכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ותיקנו להאמין לשליח הגט על כך.

וכיון שאין לאמירת "בפני נחתם חציו" גדר של עדות, הרי גם אם יצטרף עתה עם עד אחר

לקיים את חתימת העד האחר, לא יהיה כאן חסרון של עדות על שלשת רבעי הגט.

עוד תירץ תוספות הרא"ש, שעדות כל עד בגט אינה נחשבת כחצי עדות כמו שהיא נחשבת כחצי עדות בממון, כי בחסרון מועט בעדות הגט נפסל כל הגט, ונמצא שגם העד המעיד על רביע, הרי זה כאילו העיד על מחצית.

וביאר הגר"ש בשיעוריו [לז ו], לפי היסוד של הגר"ח בספרו, והגר"ש [שערי יושר ז א], שיש חילוק מהותי בין עדות ממון לעדות נפשות, כי בעדות ממון כל עד פועל חצי העדות, ויש בעדות ממון משמעות גם לחצי עדות כשלעצמה. והראיה, שהרי מצינו שעדות עד אחד מחייבת את הנתבע שבועה. אבל בעדות נפשות לא נחשב הדבר שכל עד פועל מחצה מהעדות, אלא שבצירוף שניהם מתקבלת העדות. ולאור זאת ביאר הגר"ש, שעדות הגט דינה

חתימתו. וזה באה משנתנו להשמיענו שבעל זאת הגט פסול.

או כדרכי אשי, שעל חתימת העד השני – מעיד השליח ואומר "אני הוא העד השני", וזה באה משנתנו להשמיענו שפסול.

ובהכרח, שחידוש זה של המשנה בא **לאפוקי מדרכי חסדא!**

כי אם היה התנא סבור כמוהו, הוא היה צריך להשמיענו את חידושו של רב חסדא, שהוא חידוש יותר גדול. ואם לא השמיע אותו התנא, על אף שכל כוונת התנא במשנה היא להשמיע דבר חידוש, הרי זה ראייה שהתנא של המשנה איהו סוהר ערב חסדא!

ואין לומר שאדרכה, אולי אכן כונת התנא במשנה היא להשמיענו את חידושו של רב חסדא, ו"בפני נחתם חציו", הכונה היא שעל קיום חתימת העד השני יש שני עדים – זה לא יתכן.

כי חידוש כל כך גדול כמו שחידש רב חסדא, צריכה היתה המשנה לפרש שהיא מתכוונת לכך. אך המקרים של רבא ורב אשי אינם חידושים גדולים כל כך. ולכן, יתכן לומר, שעליהם מתכוונת המשנה לומר, שפסול [כי אחרת זו היא משנה יתירה], ובאה המשנה להשמיענו, כי רק באלו המקרים פסול, ולא במקרה של רב חסדא.

אמר לך רב חסדא: ולטעמיה – שבכל קטע במשנה יש חידוש, ולכן אתה טוען נגדי

עדים, ככל קיום שטרות. **או כולו בתקנת חכמים** על ידי שליח, שיאמר בפני נחתם! (4)

ורבא ורב אשי מקשים עוד על רב חסדא ממשנתנו:

תנן, "בפני נכתב כולו, ובפני נחתם חציו", פסול.

ויש לדייק: **איך "חציו"**, חציו השני של חתימת הגט, דהיינו, החתימה השניה שעליה הוא לא העיד שנחתמה בפניו, **היכי דמי**, כיצד מדובר בה? –

אילימא דליכא דקא מפהיד עליה כלל – שאין כל עדות על חתימת העד השני, אם כן, זה פשיטא שהגט פסול!

שהרי **השתא**, עתה, ששנינו במשנה, **"אחד אומר בפני נכתב, ואחד אומר בפני נחתם"**, **דהאי קמסהיד אכולה כתיבה, והאי קמסהיד אכולה חתימה** – ויש לנו ביחד עדות על בפני נכתב ובפני נחתם, אף על פי כן **פסול**.

חציו – כשיש לנו עדות רק על חציה מהחתימות, כיון שהעדות היחידה שיש לנו היא **"בפני נחתם חציו"** – **מיבעיא?** וכי יש צורך לומר שהוא פסול!?

אלא, בהכרח, גם על קיום חתימת העד השני יש עדות מסוימת, ובהכרח, משנתנו באה לחדש:

או כדרכי אשי – שעל חתימת העד השני, השליח ואדם אחר מצטרפין להעיד על

4. והירושלמי מוסיף, שיש חשש שהשליח נוגע בעדות, כי הוא רוצה לקיים את עדות חתימתו, ולכן אמר "בפני נחתם" על הראשון, ולכן פסול.

הוא כעדות נפשות, ואין עדות כל עד נחשבת למחצה, כך שאי אפשר לפסול את הגט מצד שלשת רבעי עדות.

כי, כאמור, גם לדבריכם, דרך התנא לשנות באופן של "לא זו אף זו", קתני, מהפשוט אל המחודש. ולכן ניתן לומר שגם כאן הלך התנא בדרך זו, ולא היה לו צורך לחדש כאן דבר.

ולא התכוונתי לומר שחידושי הוא פירוש במשנה, אלא מעצמי אמרתי זאת, שגם אם על חתימת העד השני יהיה שני עדים, הגט פסול.⁽⁵⁾

וכיון שעסקה הגמרא בענין של "או כולו בקיום הגט, או כולו בתקנת חכמים", היא מביאה ומבארת ענינים נוספים של "או זה או זה".

הענין הראשון הוא הגדרת רשות היחיד, לגבי מלאכת הוצאה מרשות לרשות בשבת.

אסור להוציא חפץ בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים, וכן להיפך.

"רשות היחיד", היא מקום המוקף מחיצות בגובה עשרה טפחים, או בור שעומקו עשרה טפחים, כיון שיש בו בעומקו מחיצות של י' טפחים מתחתית הבור.

אך אם היה בור עמוק חמשה טפחים, הוסיף מסביבו גדר של חמשה טפחים, נחלקו בדבר חכמים, אם מצטרפים שני סוגי המחיצות הללו ליצור רשות היחיד.

שאם התנא סבור כמותי הוא היה צריך להשמיענו את חידושי, אם כן, לדברך, מה שכתוב במשנה "בפני נכתב, אבל לא בפני נחתם" — למה לי? הרי זו משנה יתירה, כי בהמשך אומרת המשנה "בפני נכתב כולו ובפני נחתם חציו, פסול". ואם "בפני נחתם חציו" פסול, כל שכן אם לא אמר כלל "בפני נחתם" שהוא פסול, ואיזה חידוש אמרה לנו המשנה בדברים אלו?!

אלא, בהכרח, יש לומר שמשנתנו בדרך של "לא זו אף זו" קתני. שתחילה אומרת המשנה את החידוש הפשוט, ואחר כך את החידוש היותר מחודש. ואף על פי שאחרי החידוש הגדול שוב אין צורך לומר את החידוש הפשוט, בכל זאת, דרך התנא לשנות מהפשוט אל המחודש.

אם כן, הכא נמי, מה שהקשיתם מה הוא החידוש ב"בפני נחתם חציו", אם לא שהוא בא להוציא ממני!?! — יש לי לתרץ ולומר, שאכן בדברי המשנה הללו אין בהם חידוש, וכשאומרת המשנה "בפני נחתם חציו", כוונתה לומר שעל חתימת העד השני אין שום עדות. וכיון שלא בא התנא לחדש דבר, הוא לא צריך להזכיר את חידושי. ואין לכם ראייה שאינו סובר כמוני מכך שהוא נמנע מלהזכיר את חידושי.

ואף על פי שלכאורה משנה יתירה היא, וכמו שהקשו רבא ורב אשי, אין זה קשה,

לרבא, פסול גם אם השליח ועוד עד מעידים על העד השני.

ולרב אשי, פסול גם אם השליח אומר אני הוא העד השני.

5. ונמצא, שאם אמר השליח: בפני נכתב הגט, ובפני חתם עד אחד.

לרב חסדא, פסול גם אם שני עדים מעידים על העד השני.

תחילה בכלי מים בשיעור רביעית, הסתפק אילפא אם תועיל הנטילה מהכלי הזה לשני האנשים.

זה לא יתכן!

כי **והא תנן: מכלי מלא רביעית מים אחת, נוטלים לידים לאדם אחד, ואפילו לשנים אנשים!**

ואם כן, לא יתכן שהסתפק בכך אילפא, אלא ודאי אפשר ליטול את ידיהם של שני אנשים מרביעית מים אחת.

ואלא, שמא תאמר שספיקו של אילפא הוא במקום **דקא משי חדא חדא ידה,** שלא נטל האדם את שתי ידיו כאחת, אלא נטל יד אחת, ונגבה, וחזר ונטל את ידו השניה, והסתפק אילפא, האם מועילה נטילת ידים אפילו בזה אחר זה, או שצריך אדם ליטול את שתי ידיו בבת אחת, בלא לנגבם באמצע.

גם זה לא יתכן שהסתפק בכך אילפא.

כי **והתנן: הנוטל ידו — אחת בנטילה מכלי, ואחת בשטיפה בנחר,** (6) ידיו טהורות.

ומסתבר, שאם נטילת ידיו בזה אחר זה אינה מועילה, גם לא יועילו שני סוגי נטילות — נטילה וטבילה — אפילו אם הם ייעשו בבת אחת.

וכיון ששנינו במפורש שמועילה טבילה של יד אחת ונטילה של היד השניה, מוכח שמועיל ליטול יד אחרי יד.

ואלא, שמא תאמר, **דקא משי פלגא פלגא**

אמר רב חסדא: "גידוד", בור בעומק **חמישה** טפחים, **ומחיצה חמישה**, שהקיפו גדר מסביב לבור, בגובה חמישה טפחים, **אין מצטרפין** חמשת הטפחים של עומק הבור לחמשת הטפחים של הגדר מסביב לבור, להחשיב את הבור כרשות היחיד, המוקפת מחיצות בגובה עשרה טפחים.

עד שיהא היקף המחיצות מסביב לרשות היחיד, **או כולו במחיצה** בגובה עשרה טפחים. **או כולו בגידוד**, בור בעומק עשרה טפחים. ולא חצי גדר וחצי עומק של בור.

דרש מרימר, וחלק על רב חסדא: **גידוד חמישה ומחיצה חמישה, מצטרפין.**

והלכתא — מצטרפין.

הענין השני — צירוף בנטילת ידים:

בעי אילפא: ידים — טהורות לחצאין, או אין טהורות לחצאין?

ומפרשת הגמרא במה הסתפק אילפא: **היכי דמי? במה המדובר?**

הרי לא הסתפק אילפא בכגון שהיתה נטילה אחת מכלי שיש בו חצי רביעית מים, שפשוט הדבר שאינה מועילה.

אילמא, אם נאמר שהסתפק אילפא בכגון **דקא משו — נטלו בו תרי,** שני אנשים, **מרבועית,** מכלי המחזיק מלוא רביעית הלוג מים, ולזה נתכוין אילפא באומרו "לחצאין", ששני אנשים נטלו מכלי שהוא מלא רביעית הלוג מים, ונמצא שכל אחד נטל ידיו ממחצית המים שהיו בכלי. וכיון שהיו

6. רש"י מבאר ששטף ידיו בנהר שיש בו ארבעים סאה.

דידיה. שהסתפק אילפא, באם נטל חצי יד, ונגבה, וחזר ונטל עוד חצי יד, האם הוי נטילה שלימה.

והאמרי דבי רבי ינאי: ידים, אין טהורות לחצאין!

ואם כן, אין אפשרות לטהר חצי יד, ושוב קשה: מה בעי אילפא?

ומתצינן: לעולם הספק הוא בנטל חצי יד, ואחר כך עוד חצי. ואם נגב תחילה את חצי היד, אין ספק שאין שתי הנטילות מצטרפות לנטילה אחת כשירה.

ולא צריכא, דאיכא משקה טופח. נשארה עדיין רטיבות מים על חצי היד שנטל, ואז חזר ונטל עוד חצי יד, ובזה הסתפק אילפא.

ומקשינן: **וכי איכא** על היד הראשונה **משקה טופח, מאי הוי?**

הרי ודאי אין הרטיבות המועטה הזאת שנשארה נחשבת כלום.

א-טו **והראיה, מהא דתנן** במסכת טהרות [ט ח], לענין חיבור מים:

הנצוק, קילוח מים, המקלח באויר, מכלי הנמצא במקום גבוה לכלי הנמצא במקום נמוך.

וכן **הקטפרם,** זרם מים, הזורם על הקרקע או על דף, במדרונו של הר, מלמעלה למטה.

וכן "**משקה טופח**", רטיבות של מים, בדרגת רטיבות נמוכה מאד, המרטיבה רק את הנוגע בה, אך היא לא תעבור ממנו למקום אחר, עקב הלחות הנמוכה שלה.

כל אחד מהדברים האלו, אינו נחשב כחיבור של מים:

לא לטומאה, כגון אם יש במקום אחד מים טמאים, ובמקום שני מים טהורים, והמים הטהורים "ניצוקים", מקלחים מלמעלה למטה אל המים הטמאים, אין המים הטהורים שנמצאים בכלי העליון נטמאים מהמים שבכלי התחתון, כי עמוד המים הניצוק מלמעלה למטה, אינו נחשב לחיבור בין המים הטמאים שלמטה אל המים הטהורים שלמעלה.

וכן אם במקום גבוה בהר נמצאים מים טהורים, ולמטה נמצאים מים טמאים, והמים מלמעלה זורמים למטה [הזרם במורד ההר

התורה די בטבילתם ברביעית מים בלבד. אלא, לאחר שביטלו חכמים את טבילת כלים ברביעית מים, הצריכו חכמים גם לטבילת ידים טבילה בארבעים סאה.

אך עיין בשולחן ערוך [אורח חיים קנ"ט], שהביא את דעת החולקים על תוספות, והסוברים שלנטילת ידים העמידו חכמים את הטבילה על עיקר הדין, ואפשר לטבול את הידים גם בפחות מארבעים סאה.

ומוכה, שסבר כי גם בטבילת ידים במעיין צריכים שיהיו במעיין ארבעים סאה [מי הנהר הכשרים לטבילה הם מי מעין, כי אם היו בנהר מים שרובם הם מי גשמים, נפסל הנהר מלטבול בו מחמת זחילת המים].

ונחלקו הראשונים אם דין טבילת ידו היא כדין טבילת כל גופו.

התוספות במסכת חולין [קו א] סוברים שטבילת ידים דינה הוא כטבילת כלים, ומן